

The use of research tasks as a means of overcoming educational losses

Halyna Serdiuk

Institute of Vocational Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv
<https://orcid.org/0000-0003-2660-5553>

Abstract. *The problem of overcoming educational losses during the war is considered. The practical aspects of using research tasks on Ukrainian literature for students of 10-11th grades were analyzed. It was established that research tasks, as one of the effective means of developing the research competence of education seekers, contribute to the optimization of the educational process.*

Keywords: *research tasks, Ukrainian language and literature teacher, research competence.*

Використання дослідницьких завдань як засіб подолання освітніх втрат

Галина Сердюк

Інститут професійної освіти Національної академії педагогічних наук України, Київ
<https://orcid.org/0000-0003-2660-5553>

Анотація. *Розглянуто проблему подолання освітніх втрат під час війни. Проаналізовано практичні аспекти використання дослідницьких завдань з української літератури для учнів 10-11-х класів. Установлено, що дослідницькі завдання, як один із ефективних засобів розвитку дослідницької компетентності здобувачів освіти, сприяють оптимізації освітнього процесу.*

Ключові слова: *дослідницькі завдання, учитель української мови і літератури, дослідницька компетентність.*

Освітній процес під час війни зазнав кардинальних змін. Безпекова ситуація щоразу спонукає змінювати формат навчання, урізноманітнювати форми роботи та адаптувати зміст навчальних занять до сучасних реалій. "Під час воєнної агресії проти України особлива відповідальність покладається на вчителів-філологів. Ідеться про оновлені освітні цілі, високий рівень професійної компетентності" [1, с. 211]. У дослідженні О. Топузова, М. Головка, О. Локшиної ґрунтовно проаналізовані особливості організації вітчизняної освіти в умовах воєнного стану та визначено необхідність пошуку практичних механізмів компенсації освітніх втрат [3, с. 10].

Занурення у вивчення української літератури потребує вдумливого читання художніх творів, розвинених дослідницьких умінь і навичок старшокласників. Заклади освіти використовують різні форми організації освітнього процесу, застосовуючи синхронний та асинхронний режими. У випадку, коли втрачаються навчальні години на вивчення уроків літератури, доцільним є використання системи дослідницьких завдань. На їх виконання потрібен час,

мотивація здобувачів освіти, інтелектуальні зусилля, розвинена дослідницька компетентність. Такі завдання активізують пізнавальну діяльність старшокласників. По-перше, передбачаючи можливість зробити вибір, учитель-філолог спочатку формує систему відповідних завдань за темою, яка вивчається. По-друге, організовує підготовку індивідуальних і колективних дослідницьких завдань. Для цього створює динамічні групи, склад яких щоразу змінюється відповідно до читацьких інтересів. Комплексна стратегія подолання освітніх втрат складається з різних векторів роботи вчителя-словесника. Від прогнозування навчальних успіхів, діагностування навчальних досягнень до ефективного планування подальшої роботи, структурування уроку, організації співпраці під час заняття, презентації результатів індивідуальної чи колективної роботи. Освоєння програмового матеріалу потребує гнучкого підходу, адже час на прочитання великих за обсягом творів, зокрема в 10 класі, обмежений. Варто брати до уваги завантаженість здобувачів освіти, які виснажені великою кількістю навчальних предметів, необхідністю здійснювати ґрунтовну підготовку до НМТ. Тому використання в практиці викладання літератури системи дослідницьких завдань виправдовує очікування щодо створення спільного творчого і наукового продукту.

Розглянемо головні структурні елементи, що визначають успішність виконання таких завдань:

- 1) мета, яку потрібно досягти;
- 2) завдання, які варто виконати;
- 3) етапи підготовки дослідницького завдання;
- 4) дедлайн і відповідно розподіл часу на виконання кожного із етапів;
- 5) досягнення результату – набуття нового знання;
- 6) форма презентації результатів (інтелектуально-творчий продукт роботи).

Додатково врахуємо, що вчитель-словесник ретельно добирає літературу, відеоматеріали, що допоможуть учням виконати дослідницьке завдання. Цифрові інструменти, якими оперують учасники освітнього процесу, сприятимуть пошуку оригінальних варіантів для підбиття підсумків такої роботи та презентації її результатів.

Дослідницькі завдання розглядаємо як ефективний інструмент для подолання освітніх втрат, що допомагає визначити пріоритети в освоєнні програми курсу "Українська література" в 10-11-х класах ліцею. Беручи до уваги, що в умовах війни сучасна літературна освіта проходить етап свого оновлення, переосмислення в контексті актуалізації формування національної ідентичності здобувачів освіти, учитель-філолог теж перебуває на етапі пошуку ефективних інструментів, що сприяють становленню особистості майбутнього громадянина, патріота, поціновувача національних надбань.

У дослідженнях О. Слижук зазначено, що "під час навчання української літератури дослідницька діяльність є способом формування предметної і ключових компетентностей" [с. 315]. Така позиція є близькою до нашого розуміння функцій дослідницької діяльності здобувачів освіти. Упровадження системи дослідницьких завдань у систему літературної освіти сприяє оптимізації

вивчення літератури в ліцеї. Згодом, продіагностувавши рівень розвитку дослідницьких умінь і навичок учнів, учитель може поступово ускладнювати такі завдання, збільшити простір свободи для індивідуального пошуку додаткових джерел інформації. Звичайно, можливість застосування системи дослідницьких завдань зростає, якщо учні 10-11-х класів матимуть розвинені навички літературознавчого аналізу художніх творів. Таким чином, дослідницькі завдання слугуватимуть одним із способів організації пізнавальної діяльності на уроках української літератури.

У контексті досліджуваної теми актуальним є високий рівень розвитку дослідницької компетентності вчителя-філолога. Спираючись на міркування О. Хоменко, зазначимо, що "дослідницька діяльність на уроках української мови та літератури – це знайомство учнів з методами наукового пізнання, важливий засіб формування наукового світогляду, розвитку мислення, пізнавальної активності та креативності..." [с. 98]. Доцільним вважаємо будувати урок літератури як дослідження, визначаючи проблему, що актуалізуватиме навички учнів аналізувати прочитаний текст, критично мислити, обґрунтовувати свою позицію, водночас отримувати естетичну насолоду від читання та розвивати свої читацькі інтереси, робити висновки та узагальнювати. Вивчення твору набуває форми дослідження. Ініціативу учнів стимулюють через заздалегідь визначені вектори самостійної дослідницької діяльності. Мікротему дослідження здобувачі освіти обирають усвідомлено, мотивовано. Ідеться про дослідно-орієнтований підхід до вивчення української літератури. В умовах воєнного часу система випереджальних дослідницьких завдань забезпечує індивідуалізацію та диференціацію освітнього процесу, сприяє розвитку дослідницьких умінь і творчості, активізує пізнавальні інтереси до вивчення української літератури на засадах дослідництва.

Список використаних джерел

1. Сердюк Г.А. Розвиток дослідницької компетентності вчителів української мови та літератури в умовах воєнного часу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Збірник наукових праць. Київ: Видавничий дім "Гельветика", 2023, 91, 211-216. URL: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.91.44>.
2. Слижук О.А. Дослідницькі завдання в процесі навчання сучасної української літератури в Новій українській школі. *International scientific conference "The role of psychology and pedagogy in the spiritual development of modern society"* : conference proceedings. Baltija Publishing, Riga, Latvia. 2022, July 30-31, 315-318.
3. Топузов О.М., Головка М.В., Локшина О.І. Освітні втрати в період воєнного стану: проблеми діагностики та компенсації. *Український педагогічний журнал*. 2023, 1. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/640>.
4. Хоменко О.В. Дослідницька діяльність на уроках української мови та літератури як засіб формування ключових компетенцій учнів. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. Серія "Педагогіка і психологія". Педагогічні науки. 2021. 1 (21), 96-101. URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2021/1/12.pdf>.